

УДК 657

Шигун М. М.,

shygun@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-1660-9534,

Researcher ID: K-9966-2018,

д.е.н., проф., професор кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу, ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, м. Київ

Мухомор Г. В.,

hryhorii.muhomor@gmail.com, ORCID ID: 0009-0008-1276-109X,

Researcher ID: rid48556,

здобувач кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу, ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ

Анотація. У статті обґрунтовано теоретичні та методичні підходи до обліково-аналітичного забезпечення стратегічного управління дебіторською заборгованістю як важливої передумови фінансової стійкості підприємства. Розглянуто концептуальні випадки визнання дебіторської заборгованості фінансовим активом з притаманними йому ознаками ризику знецінення, що зумовлює необхідність запровадження нових інструментів управлінського обліку. Потреба видозміни традиційних механізмів оцінки та створення резервів сумнівних боргів, які орієнтовані на події, які вже настали і своєчасно не відображають рівень загроз втрати частини активів, виступила основою для удосконалення методики бухгалтерського обліку з використанням аналітичних розрізів до рахунку 361 “Розрахунки з вітчизняними покупцями”. Удосконалено модель класифікації дебіторської заборгованості на основі трьох критеріїв: типу дебітора (залежно від стратегічної значущості та історії співпраці), ступеня документального підтвердження заборгованості та юридичного статусу зобов'язання. На основі комбінації цих характеристик розроблено систему аналітичних рахунків до рахунку 361 “Розрахунки з вітчизняними покупцями”. Доведено, що застосування удосконаленої аналітики дозволяє здійснювати достовірну ідентифікацію типів дебіторської заборгованості та формувати управлінську інформацію щодо ступеня її ризиковості. Розкрито методичний підхід до створення резерву сумнівних боргів в управлінському обліку, що базується на індикативних коефіцієнтах ризику, визначених для кожної класифікаційної групи дебіторської заборгованості. Підкреслено, що такий підхід дає змогу здійснювати поступове визнання ризику втрати активу до моменту настання прострочення, що сприяє підвищенню релевантності управлінських рішень, посиленню інформаційної функції обліку та забезпеченню прозорості при формуванні фінансових показників.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, облік, аналітичні рахунки, сумнівна заборгованість, борг, борговий капітал, фінансовий актив, ризикоорієнтоване управління, стратегічне управління, корпоративні фінанси.

Shygun M. M.,

shygun@ukr.net ORCID ID: 0000-0003-1660-9534,

Researcher ID: K-9966-2018,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Accounting and Consulting, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv

Mukhomor H. V.,

hryhorii.muhomor@gmail.com ORCID ID: 0009-0008-1276-109X,

Researcher ID: rid48556,

Ph.D student of the Accounting and Consulting Department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv

FEATURES OF ACCOUNTING SUPPORT FOR STRATEGIC MANAGEMENT OF ACCOUNTS RECEIVABLE

Abstract. The article substantiates theoretical and methodological approaches to accounting and analytical support of strategic management of accounts receivable as an important prerequisite for financial stability of an enterprise. The article considers conceptual cases of recognition of receivables as a financial asset with inherent signs of impairment risk, which necessitates introduction of new management accounting tools. The need to modify the traditional mechanisms for assessing and creating provisions for doubtful debts, which are focused on events that have already occurred and do not timely reflect the level of threats of loss of some assets, served as the basis for improving the accounting methodology using analytical sections to account 361 'Settlements with domestic customers'. The authors have improved the model of classification of receivables based on three criteria: type of debtor (depending on strategic importance and history of cooperation), degree of documentary evidence of the debt and legal status of the liability. Based on a combination of these characteristics, a system of analytical accounts to account 361 'Settlements with domestic customers' has been developed. It is proved that the use of advanced analytics allows for reliable identification of types of receivables and the formation of management information on the degree of their riskiness. A methodical approach to the creation of a reserve for doubtful debts in management accounting, based on the indicative risk coefficients determined for each classification group of receivables, is disclosed. It is emphasized that this approach allows for the gradual recognition of the risk of asset loss before the onset of delay, which contributes to increasing the relevance of management decisions, strengthening the information function of accounting and ensuring transparency in the formation of financial indicators.

Key words: accounts receivable, accounting, analytical accounts, doubtful debts, debt, debt capital, financial asset, risk-oriented management, strategic management, corporate finance.

JEL Classification: M41, M48, F02

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2025-82-18>

Постановка проблеми. У контексті підвищення ризиків неплатежів та фінансової нестабільності дебіторська заборгованість стає ключовим об'єктом стратегічного управління. Наявна система обліку не враховує якісні характеристики зобов'язань і не забезпечує достовірної оцінки вартості активів. Відсутність аналітичної деталізації унеможливорює ранжування дебіторів за ступенем ризику. Це обмежує інформативність управлінської звітності та викликає потребу у науково обгрунтованні нових підходів до обліку дебіторської заборгованості як об'єкта ризик-орієнтованого управління.

Постановка завдання. Метою статті є розроблення теоретичних і методичних складових обліково-аналітичного забезпечення стратегічного управління дебіторською заборгованістю шляхом деталізації її класифікації, побудови системи аналітичних рахунків та процесу формування внутрішнього резерву на основі ризик-орієнтованого підходу.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлено такі завдання: узагальнити недоліки традиційного підходу до оцінки дебіторської заборгованості, обгрунтувати критеріальну модель її класифікації, розробити структуру аналітичних рахунків та запропонувати алгоритм формування резерву сумнівних боргів з урахуванням якісних характеристик боргових зобов'язань дебіторів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У контексті досліджень обліку аналізу та управління дебіторською заборгованістю підприємства слід відзначити вагомий науковий доробок українських дослідників, які приділяли увагу обліку розрахунків, фінансової аналітики та податкового адміністрування,

зокрема, Трейтяка І. В. [7, с. 310], Якубенка Ю. Л. [8, с. 3], Степаненко О. І. та Дубовика М. Ф., [17, с. 117], Корджієва А. С., та Іоніна Є. Є. [16, с. 167], Кравченко О. В., Кобець Т. О. [13, с. 4], Журавська І. Л. [14, с. 58].

Проведені наукові дослідження внесли вагомий вклад в методологію бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, проте важливим аспектом залишається аналіз поточної дебіторської заборгованості, яка є фінансовим активом, містить ризики, які залежать від окремих дебіторів, ступеня документального обгрунтування їх заборгованості та інших чинників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дебіторська заборгованість є не лише індикатором реалізаційної політики підприємства, а й одним із ключових видів активів, що відображає рівень планової дисципліни контрагентів і впливає на фінансову стійкість суб'єкта господарювання. Її облік, оцінка та класифікація потребують такого підходу, який дозволяє формувати релевантну інформацію для ефективного управлінського аналізу. Згідно з п. 4 НП(С)БО 10, дебіторська заборгованість класифікується за строками погашення [5], а НП(С)БО 1 деталізує її поділ за видами заборгованості, що визнається фінансовим активом [11].

Попри наявність формального поділу, стандартні облікові підходи не враховують варіативність ризику непогашення заборгованості, що зумовлює потребу в додатковій класифікації за якісними критеріями. З огляду на стратегічну важливість торговельної дебіторської заборгованості, з нашої точки зору, доцільним є поділ дебіторів на чотири групи:

стратегічні (ключові, стабільні контрагенти), операційні (надійні партнери з регулярними розрахунками), потенційні (нові, недостатньо вивчені контрагенти) та ризикові (суб'єкти з ознаками нестабільності або історією порушень).

Важливо також враховувати обґрунтованість права вимоги: повністю обґрунтована (наявні всі первинні документи), частково обґрунтована (дефектна документація), необґрунтована (відсутність належного підтвердження). Крім того, правовий статус зобов'язання дебітора (визнане або спірне) відіграє критичну роль в оцінці ризиків його погашення. Спірність може виникати ще до настання строку платежу, наприклад, через незгоду з умовами договору чи наявні зауваження до первинних документів. Врахування наведених ознак має бути складовою управлінської оцінки дебіторської заборгованості.

Зазначені критерії – тип дебітора, рівень обґрунтованості та наявність спору, – утворюють тривимірну модель класифікації дебіторської заборгованості, яка може бути покладена в основу побудови системи аналітичних рахунків. Це дозволяє не лише ідентифікувати ризики, а й адаптувати облікову систему до потреб стратегічного управління активами підприємства.

Комбінування зазначених критеріїв дає змогу сформувати 24 унікальні аналітичні рахунки (4 типи дебіторів × 3 рівні обґрунтованості × 2 статуси правової визначеності), кожен з яких дозволяє точніше ідентифікувати ризики, пов'язані з конкретним контрагентом. Ці рахунки відкриваються у розвитку субрахунку 361 “Розрахунки з вітчизняними покупцями”, та за аналогією можуть бути застосовані до рахунку 362 “Розрахунки з іноземними покупцями”. У запропонованій моделі кожному аналітичному рахунку присвоюється рівень

ризиків, що візуалізується за принципом градації: від зеленого (найбільш ліквідна, обґрунтована та визнана заборгованість стратегічного дебітора) до червоного (спірна, необґрунтована заборгованість ризикового контрагента).

Згідно НП(С) БО 10, для дебіторської заборгованості, яка є фінансовим активом, слід створювати резерв сумнівних боргів (РСБ) [5; п.7]. Більш детально розглянемо передбачені НП(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість” методи розрахунку РСБ в таблиці 2.

Резерв сумнівних боргів сьогодні не виконує функції оперативного управління ризиками, а його регламентація з боку податкових органів обмежує можливості управління ліквідністю активів. Такий підхід стримує розвиток вторинного ринку фінансових активів, зокрема, факторингу та поступки прав вимоги, через відсутність прозорості системи ранжування якості дебіторської заборгованості.

Наслідком цього виникає розрив між балансовою та справедливою вартістю дебіторської заборгованості, особливо коли підприємство не має можливості оперативно реагувати на зміну ризикового профілю контрагента. З метою подолання таких обмежень пропонуємо застосовувати систему аналітичних рахунків, що базується на класифікації дебіторської заборгованості за рівнем ризику на основі трьох критеріїв: типу дебітора, ступеня документального підтвердження боргу та наявності спору. Такий підхід дозволяє своєчасно здійснювати достовірну оцінку дебіторської заборгованості відповідно до змін у стані дебіторів та забезпечує стейкхолдерів релевантними аналітичними даними для прийняття рішень.

Таблиця 1

**Ризико-орієнтована модель розвитку аналітики
по рахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»**

№	Рівень 1 Тип дебітора	Рівень 2 Документальна обґрунтованість	Рівень 3 Спірність
1	2	3	4
1	Свідчить про рівень невизначеності та цінність дебітора перед угодою	Ступінь захисту кредитора від подальшого невизнання боргу дебітором. ДЗ як право на відшкодування витрат, яке має бути обґрунтованим	Свідчить про активні дії дебітора, спрямовані на заперечення існування боргового зобов'язання
2	Стратегічний (3611_XX)	Обґрунтована (361X_1X)	Визнана (361X_X1)
3	Оперативний (3612_XX)	Частково обґрунтована (361X_2X)	Спірна (361X_X2)
4	Потенційний (3613_XX)	Недостатньо обґрунтована (361X_3X)	
5	Критичний (3614_XX)		

Джерело: авторська розробка

Методи розрахунку РСБ згідно НП(С)БО 10

№	Назва методу	Переваги	Недоліки
Абсолютний			
1	Віднесення на РСБ сум заборгованості дебіторів, на підставі інформації про платоспроможність дебіторів	1. Дає можливість списати всю суму заборгованості. 2. Оперує конкретно заборгованістю, що робить аналіз більш персоналізованим	1. Потрібно контролювати інформацію про платоспроможність дебіторів, судові реєстри. 2. Окрім ініційованої справи про банкрутство вся інша інформація про рівень платоспроможності несе суб'єктивне судження, а тому може оспорюватись контролюючими органами. 3. Відбувається різке списання, а метод не дозволяє «реагувати» на зменшення ймовірності погашення, адже ознаки неплатоспроможності могли існувати раніше і підприємство могло поступово списувати заборгованість
Відносний (коефіцієнтний)			
2	Частка безнадійних боргів у чистому доході	1. Зручний в обчисленні, та пов'язаний «напрямку» із чистим доходом, а не із ДЗ. 2. Не потребує групування та класифікацій	Умовно відсутні
3	Класифікація ДЗ за строками непогашення та використання різних коефіцієнтів в кожній групі	1. Не потребує професійного судження (про віднесення до групи прострочення), а тому менше спорів із контролюючими органами на основі групування. 2. Оперує коротшим періодом для аналізу - 1 рік, тому більше враховує зміни ринку та політики прострочень. 3. Вимоги класифікації та групування дебіторів за строками непогашення одночасно покращує управління ДЗ	1. Узагальнення інформації та ототожнення дебіторів кожної групи прострочення. 2. Не аналізує зміни в платоспроможності або інші чинники. 3. Величина коефіцієнтів сумнівності може викликати спори з контролюючим органом, особливо якщо на практиці РСБ перевищуватиме реальні списання
4	Середня частка списаної безнадійної ДЗ в складі загальної ДЗ, на основі проаналізованого періоду 3-5 років	1. Зручний в обчисленні. 2. У випадку стабільного макро- та мікросередовища має досить точні результати та нівелює незначні коливання ринку. 3. Не має «прив'язки» до професійного судження обліковця щодо неплатоспроможності дебітора, а тому передбачає менший ризик спорів з контролюючими органами	1. Має гіпотезу про сталість ринкового середовища, однакову кон'юнктуру ринку, саме тому оперує поняттям «середнє за 3–5 років», що в національних реаліях (особливо включаючи воєнний стан) не відповідає дійсності. У випадку довготермінових змін сума РСБ суттєво відрізнятиметься від реального непогашення. 2. Не має відношення до конкретного фінансового активу, а оперує «групами непогашення» й тривалим періодом, що узагальнює та ототожнює заборгованість

Джерело: сформував автор на основі [5, ст. 8]

У дебіторській заборгованості, як у фінансового активу, ризик неповернення, затримки платежів, або інші ризики змінюються протягом періоду

існування, а тому варто вчасно перекласифікувати таку заборгованість (табл. 3).

Таблиця 3

Коди аналітичних рахунків на основі запропонованої класифікації дебіторської заборгованості

№	Тип контрагента (дебітора)	Обґрунтована, визнана ДЗ	Частково обґрунтована, визнана ДЗ	Недостатньо обґрунтована, визнана ДЗ	Обґрунтована, спірна ДЗ	Частково обґрунтована, спірна ДЗ	Недостатньо обґрунтована, спірна ДЗ
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Стратегічний	3611_11	3611_21	3611_31	3611_12	3611_22	3611_32
2	Оперативний	3612_11	3612_21	3612_31	3612_12	3612_22	3612_32
3	Потенційний	3613_11	3613_21	3613_31	3613_12	3613_22	3613_32
4	Ризиковий	3614_11	3614_21	3614_31	3614_12	3614_22	3614_32

Джерело: авторська розробка

Таблиця 4

Приклад матриці розподілу коефіцієнтів ризику неповернення дебіторської заборгованості на основі запропонованої класифікації (до прострочення)

№	Тип контрагента (дебітора)	Обґрунтована, визнана ДЗ	Частково обґрунтована, визнана ДЗ	Недостатньо обґрунтована, визнана ДЗ	Обґрунтована, спірна ДЗ	Частково обґрунтована, спірна ДЗ	Недостатньо обґрунтована, спірна ДЗ
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Стратегічний	0,003	0,009	0,012	0,024	0,045	0,21
2	Оперативний	0,005	0,015	0,022	0,045	0,15	0,35
3	Потенційний	0,015	0,045	0,15	0,25	0,40	0,55
4	Ризиковий	0,12	0,2	0,34	0,44	0,6	0,85

Джерело: авторська розробка

Таблиця 3 містить коди рахунків для відображення дебіторської заборгованості, кожна з яких має ризик неповернення та несплати, відповідно має бути оцінена. Приклад такої оцінки наведено в таблиці 4.

Сформована матриця розподілу коефіцієнтів ризику неповернення дебіторської заборгованості на основі запропонованої класифікації (до моменту її прострочення) враховує ймовірність втрати активу ще до завершення строку дії договору. Найвищий ризик виникає у випадках з негативною репутацією контрагента, слабкою обґрунтованістю документації та наявністю спору. Після завершення строку договору ризик зростає, тому основну матрицю доцільно доповнювати оціночними коефіцієнтами за додатковими ознаками: затримкою платежу, ринковою кон'юнктурою та з урахуванням інших можливих чинників впливу.

Найбільш значущими індикаторами ризику несплати дебіторської заборгованості є відсутність належного підтвердження зобов'язань (необґрунтованість) і факт юридичного заперечення (спірність). Оцінка має базуватися на інформації з облікових регістрів, первинних документів та відкритих джерел. Можливі джерела оцінки згруповані в таблиці 5.

Розширена аналітика до рахунку 361 "Розрахунки з вітчизняними покупцями" забезпечує поступове визнання ризику залежно від його динаміки. З метою підвищення точності резервування пропонуємо застосовувати аналогічну аналітику до рахунку 38 "Резерв сумнівних боргів". Наприклад, за рахунком 361_321 "Розрахунки з потенційними контрагентами за частково обґрунтованою, визнаною заборгованістю" відповідний резерв формується на рахунку 38_321/У шляхом проведення: Дт 944/У "Сумнівні та безнадійні борги" – Кт 38_321/У. Такий підхід дає змогу відображати витрати поступово, без різких коригувань фінансового результату, та не суперечить вимогам фінансового обліку, де порядок нарахування РСБ є чітко регламентованим.

Запропонована система не передбачає зменшення оподаткованої бази, а слугує інструментом внутрішньої оцінки ризиків для підвищення релевантності управлінських рішень і наближення балансової вартості дебіторської заборгованості до її справедливої оцінки.

Джерела автоматичного формування коефіцієнтів РСБ

№	Вид інформації	Джерело отримання
1	2	3
1	Тип дебітора	- Історія співпраці: на основі даних бухгалтерського обліку формується висновок про точність виконання зобов'язань; - ДПС через функцію «Перевір свого бізнес – партнера», де показана інформація про податкові заборгованості, та інша суттєва інформація. - ЄДРСР, що дає можливість виявити актуальні господарські справи, їх причину, а також знайти інформацію про можливе ініціювання банкрутства. На основі цих даних внутрішньо формується інформація про початкову ризиковість. Де <i>оперативний</i> контрагент матиме низький ризик; <i>потенційний</i> контрагент – той, щодо якого відсутня інформація в реєстрах, відсутня історична співпраця, а тому є ризик невизначеності. <i>ризиковий</i> – високий ступінь ризику, зокрема на основі даних від ДПС (ризиковість). <i>Стратегічний</i> – дебітор обраний із оперативних, тобто із найнижчим рівнем ризику. Співпраця з таким дебітором реалізує виконання стратегічних цілей.
2	Обґрунтованість	Інформація, на основі інвентаризації перинних документів, перевірки обов'язкових реквізитів, реєстрації ПН, тощо.
3	Співність	Інформація із ЄДРСР про невизнання заборгованості, розбіжності в Актах – зв'язки, або інші індикатори непогодження із заборгованістю (в.ч. листування).
4	Термін прострочення	Інформація отримана із ERP – системи, даних правочину та первинних документів.
5	Інші умови	Це зокрема введення воєнного стану, що дозволяє через ДПС визначити категорію підприємств, щодо яких буде введено більший ризик, наприклад щодо тих, які потрапили під окупацію, або частково виведені з ладу через обстріл. А також, це зможе врахувати умови інших катаклізмів, епідемій, як COVID – 19, землетрус, повінь, засуха, тощо. Адже всі ці умови пливатимуть на цінність та ймовірність інкасації фінансового активу.

Джерело: авторська розробка

Для ілюстрації зазначеного підходу наведемо наступний приклад. ТОВ “Покупець” укладає договір з ТОВ “Продавець” щодо поставки продукції з післяплатою. При реалізації така заборгованість відображається на рахунку 3613_11, за виявленими ознаками, може бути перекласифікована на 3613_21 або 3614_31. Відповідно, формується резерв на 38_321/У. Це дозволяє оперативно реагувати на зміну ризику без втрати обґрунтованості у фінансовому звіті.

Проведене вище обґрунтування доцільності впровадження комплексного підходу до обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю, що передбачає врахування економічної природи дебіторської заборгованості як активу з притаманними йому ризиками.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Дебіторська заборгованість, що виникає в результаті торговельних операцій, може бути визнаною фінансовим активом, облік якого має базуватися на принципах релевантності, обґрунтованості та превентивної оцінки ризиків. У цьому контексті доцільним є переосмислення методологічних підходів до її ідентифікації, де визначальними критеріями виступають: тип контрагента, що сигналізує про стратегічну або операційну значущість взаємин; ступінь документального підтвердження права вимоги, що визначає юридичну

надійність активу; та наявність спору, який істотно впливає на можливість реалізації дебіторської заборгованості в умовах неплатежу. Таке структурування дозволяє своєчасно реагувати на ризики та уникати втрати вартості дебіторської заборгованості.

Запропонована модель обліку дебіторської заборгованості з використанням системи аналітичних рахунків до субрахунку 361 “Розрахунки з вітчизняними покупцями”, побудованої за новими критеріями класифікації, забезпечує не лише достовірне визнання активу, а й дає змогу розширити інформаційне поле для управління ризиком неповернення боргів дебіторів.

Запропонований підхід до оцінки резерву сумнівних боргів в управлінському обліку дозволяє оцінити ризик знецінення кожного окремого типу дебіторської заборгованості. Ключовою особливістю запропонованого підходу є впровадження динамічного принципу оцінки ризику, який орієнтується не лише на факт прострочення зобов'язання, а й на сукупність якісних характеристик дебітора, підтверджувальних документів і правового статусу зобов'язання. Це дозволяє перейти від реактивної до превентивної моделі формування резерву сумнівних боргів в управлінському обліку, не вступаючи в суперечність із нормами чинного бухгалтерського законодавства.

Типові кореспонденції рахунків реалізації готової продукції на умовах післяплати, можливі ризики (Р.Х) і пропозиції їх врахування (П.Х). *, **

№	Дебет	Кредит	Первинний документ	Суть операції
1	2	3	4	5
Р.1. Не зважаючи на правила обліку, та законодавчі регулювання реалізації продукції, господарські операції можуть мати невизначені результати (сплата/несплата), причина ризику здатна існувати перед угодою та залежить від кожного окремого дебітора, ступеня невизначеності та раціональних очікувань.				
П.1. Дебітор є новим, його заборгованість обліковуватиметься на 3613_11 «Розрахунки з потенційними контрагентами за частково обґрунтованою, визнаною заборгованістю», що дозволить оцінити її ризиковість. Початкова інформація про ризик буде отримана із ЕКПП.				
1	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	701 «Дохід від реалізації готової продукції»	Договір, товарні документи (Видаткова накладна, Рахунок – фактура); ТТН; довіреності; Акти приймання – передачі товарів, робіт та послуг	Відвантажено готову продукцію (товари, роботи, послуги) покупцю, одночасно визнано дохід від реалізації. <i>Документи оформлено правильно, дебітор їх визнав, облік на рахунку 3613_11 («Обґрунтована, визнана заборгованість потенційних контрагентів»)</i>
Р.2. Ризикова проміжна подія: «Покупець» або «Продавець» могли некоректно заповнити первинні документи, або мати інші (неписьмові) домовленості, які в подальшому можуть вплинути на розрахунки та визнання зобов'язання дебітором.				
П.2. Передбачає використання принципу превалювання сутності над формою. У випадку, якщо після визнання заборгованості по Дт 3613_11 виявили некоректність заповнення первинних документів, але якщо помилка не є вирішальною і факт господарської операції можна обґрунтовано довести, тоді виконується бухгалтерське проведення				
2	3613_21 «Розрахунки з потенційними контрагентами за частково обґрунтованою, визнаною заборгованістю»	3613_11 «Розрахунки з потенційними контрагентами з обґрунтованою та визнаною заборгованістю»	Бухгалтерська довідка	ДЗ, щодо якої виявили часткову необґрунтованість, перекласифікували.
Р.3. Існування фінансового активу у формі ДЗ із моменту визнання об'єктивно має ризик неповернення, тому варто поступово цей ризик виявляти та оцінювати. За наведеною таблицею, величина ризику за рахунком 3613_21 складає 4.5%. Тому пропонуємо нараховувати РСБ, на аналітичному рахунку 38_321/У «Резерв сумнівних боргів за розрахунками з потенційними контрагентами за визнаною, частково обґрунтованою заборгованістю»				
П.3. Пропонуємо визнавати ризик в момент його виникнення, шляхом створення та поступового коригування РСБ.				
3	Дт 944/У «Сумнівні та безнадійні борги»	Кт 38_321/У «РСБ під заборгованість потенційних контрагентів, за частково обґрунтованою та визнаною ДЗ».	Бухгалтерська довідка	Створено РСБ під заборгованість потенційних контрагентів, за частково обґрунтованою та визнаною ДЗ.
4	70 «Дохід від реалізації»	641 «Розрахунки за податками»	Зареєстрована податкова накладна	Нараховано податкові зобов'язання із ПДВ
Р.4. Постачання товарів на умовах післяплати має ймовірні вигоди, проте, визнання ПДВ за такою операцією з подальшою його оплатою зменшує реальні грошові ресурси підприємства.				

1	2	3	4	5
П.4. Розрахунок в управлінському обліку на підприємстві РСБ/У дозволить надати менеджменту інформацію про потенційну втрату грошових ресурсів, на основі чого планувати витрати та уникнути кризи фінансової стійкості.				
5	901 «Собівартість реалізованої готової продукції»	26 «Готова продукція»	Накладна на відпуск ГП. Бухгалтерська довідка; картка ГП.	Списана собівартість реалізованої продукції на витрати
6	701 «Дохід від реалізації готової продукції»	791 «Фінансові результати»	Бухгалтерська довідка.	Списано дохід від реалізації на фінансовий результат
7	791/У «Фінансові результати»	944/У «Сумнівні та безнадійні борги»	Бухгалтерська довідка	Віднесено інші операційні витрати на фінансовий результат в управлінському обліку
8	791 «Фінансові результати»	901 «Собівартість реалізованої готової продукції»		Собівартість списано на фінансовий результат
Р.5. До надходження оплати від покупця (навіть якщо договірний термін оплати не закінчився) кредитор відносить дохід на фінансові результати. Якщо ж закінчується звітний період (кінець року), то визнання такого фінансового результату вплине на обчислення податку на прибуток, сплата якого зменшить грошові ресурси підприємства. Формування РСБ може бути ускладнено відсутністю чітких критеріїв сумнівності, що часто призводить до судових спорів з ДПС.				
П.5. Розрахунок суми РСБ в управлінському обліку дозволяє оцінити потенційну втрату вартості активу, на основі чого планувати ймовірні витрати. Це не вирішує проблему зменшення грошової бази підприємства, але позитивно впливає на передбаченість фінансової стабільності підприємства.				
9	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	Банківська виписка	Надійшли кошти на розрахунковий рахунок «Постачальника»
10	Дт 38_321/У	719/У «Інші доходи від операційної діяльності»	Бухгалтерська довідка	Зменшена сума РСБ

Джерело: сформував автор на основі [5;17;19]

Примітка*:

P.x – Номер ризик-чинника та суть ризик операції (*PX*);

П.x – Номер практичного кейсу та його зміст;

ЄДРСР - Єдиний державний реєстр судових рішень;

ЕКПП – Електронний кабінет платника податків;

РСБ/У – резерв сумнівних боргів в управлінському обліку.

Примітка**: жирним шрифтом виділено пропозиції авторів щодо врахування ризику ВХ методиці бухгалтерського обліку операції за розрахунками з дебіторами (зокрема шляхом використання запропонованих аналітичних рахунків)

Застосування такого підходу створює умови для формування більш інформативної управлінської та фінансової звітності, підвищує якість прийняття управлінських рішень, сприяє прозорості облікових процедур та підсилює адаптивність підприємства до умов підвищеної економічної турбулентності. У стратегічній перспективі запропоновані рішення можуть слугувати підґрунтям для формування повноцінного вторинного ринку обігу дебіторської заборгованості, сприяти підвищенню її оборотності, активізації корпоративного фінансування та стимулюванню економічної динаміки у післякризовий період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України. Документ 996-XIV,

чинний, поточна редакція – Редакція від 03.09.2024. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text_

2. ДПАУ дозволяє продавати дебіторську заборгованість податкових боржників. Лист Державної податкової адміністрації України від 15.08.2008 № 16646/7/24-0117. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1664225-08#Text_

3. Звіт про результати діяльності Державної служби статистики України за 2024 рік. Держстат. 21 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/zvit/2024/zv_rez24.pdf.

4. Zymovets V. The excessive receivables of the enterprises: causes and consequences for the financial system of Ukraine. *Economy and*

Forecasting. 2019. № 2. Pp. 5-18. URL: http://econ-forecast.org.ua/docs/EP_19_2_05_en.pdf.

5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (НП(С)БО 10). Затверджено Наказом Міністерства фінансів України. Документ z0725-99, поточна редакція – Редакція від 03.11.2020. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>.

6. Parmenides. First published Fri Feb 8, 2008; substantive revision Tue Mar 4, 2025. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/parmenides/>.

7. Трейтак І. В. Проблемні питання обліку дебіторської заборгованості. *Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті : національна візія та виклики в глобалізації : зб. Тез доп. XII Міжнар. Наук.-практ. Конф. Молодих вчених* (м. Тернопіль, 26-27 берез. 2015 р.) / редкол. : Л. П. Амбрик, В. А. Валігура, О. М. Войтенко, С. М. Галещук [та ін.] ; відп. За вип. Т. Я. Маршалок. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. С. 310-311. URL: <http://dspace.wnu.edu.ua/handle/316497/6073>.

8. Якубенко Ю. Л., Треніна Ю. М. Проблеми обліку розрахунків з дебіторами та пошук шляхів їх вирішення. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 12. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/122.pdf.

9. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Затверджено Наказом Міністерства фінансів України. Документ z0893-99, поточна редакція – Редакція від 13.12.2024. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

10. Кодекс України з процедур банкрутства. Документ 2597-VIII, чинний, поточна редакція – Редакція від 04.04.2025. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.

11. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. Документ z0336-13, чинний, поточна редакція – Редакція від 06.03.2025. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

12. Бержанір І. А. Особливості організації та напрями удосконалення обліку дебіторської заборгованості. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2022. Вип. 18. Т. 2. С. 15-23.

13. Кравченко О. В., Кобець Т. О. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 25. С. 1-5. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-58>.

14. Журавська І. Л. Облік розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Збірник тез Житомирського аграрного університету*. 2017. № 4. С. 56-59.

15. Бутко Н., Погрібняк В. Організація обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством. *Молодий вчений*. 2020. № 12 (88). С. 110-114.

16. Кюрджиев А. С., Іонін Є. Є. Дебіторська заборгованість підприємства. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2018. Том 1 № 10. С. 164-169. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/5633/5660>.

17. Степаненко О. І., Дубовик М. Ф. Аналіз дебіторської заборгованості, її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці : зб. Наук. Пр.* / Міністерство освіти і науки України, Нац. Авіац. Ун-т. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2022. Вип. 2. С. 116-125. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/18efad67-a88a-47bf-95a5-4724a32a9353/content>.

18. Шигун М. М., Мухомор Г. В. Дебіторська заборгованість: визнання та оцінка за національними й міжнародними стандартами. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2023. Вип. 72. С. 85-93. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2023-72>.

REFERENCES

1. Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini : Zakon Ukrainy. Dokument 996-XIV, chynnyi, potochna redaktsiia – Redaktsiia vid 03.09.2024. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

2. DPAU dozvoliaie prodavaty debitorsku zaborhovanist podatkovykh borzhnykiv. Lyst Derzhavnoi podatkovoi administratsii Ukrainy vid 15.08.2008 № 16646/7/24-0117. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1664225-08#Text>.

3. Zvit pro rezultaty diialnosti Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy za 2024 rik. Derzhstat. 21 s., available at: https://www.ukrstat.gov.ua/zvit/2024/zv_rez24.pdf.

4. Zymovets V. (2019), The excessive receivables of the enterprises: causes and consequences for the financial system of Ukraine, *Economy and Forecasting*, № 2, pp. 5-18, available at: http://econ-forecast.org.ua/docs/EP_19_2_05_en.pdf.

5. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 10 «Debitorska zaborhovanist» (NP(S)BO 10). Zatverdzheno Nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy. Dokument z0725-99, potochna redaktsiia – Redaktsiia vid 03.11.2020. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>.

6. Parmenides. First published Fri Feb 8, 2008; substantive revision Tue Mar 4, 2025. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, available at: <https://plato.stanford.edu/entries/parmenides/>.

7. Treitiak, I. V. (2015), Problemni pytannia obliku debitorskoi zaborhovanosti, *Ekonomichnyi i sotsialnyi rozvytok Ukrainy v XXI stolitti : natsionalna viziia ta vyklyky v hlobalizatsii : zb. Tez dop. XII Mizhnar. Nauk.-prakt. Konf. Molodykh vchenykh* (m. Ternopil, 26-27 berez. 2015 r.) / redkol. : L. P. Ambryk, V. A. Valihura, O. M. Voitenko, S. M. Haleshchuk [ta in.] ; vidp. Za vyp. T. Ya. Marshalok, TNEU, Ternopil, s. 310-311, available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/6073>.

8. Yakubenko, Yu. L. And Trenina, Yu. M. (2017), Problemy obliku rozrakhunkiv z debitoramy ta poshuk shliakhiv yikh vyrishennia, *Ekonomika i suspilstvo*, vyp. 12, available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/122.pdf.

9. Instruksiia pro zastosuvannia Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku aktyviv, kapitalu, zoboviazan i hospodarskykh operatsii pidpriemstv i orhanizatsii. Zatverdzheno Nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy. Dokument z0893-99, potochna redaktsiia – Redaktsiia vid 13.12.2024. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

10. Kodeks Ukrainy z protsedur bankrutstva. Dokument 2597-VIII, chynnyi, potochna redaktsiia – Redaktsiia vid 04.04.2025. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.

11. Pro zatverdzhennia Natsionalnogo polozhennia (standartu) bukhhalterskoho obliku 1 “Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti”. Zatverdzheno Nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 07.02.2013 № 73. Dokument z0336-13, chynnyi, potochna redaktsiia – Redaktsiia vid 06.03.2025. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

12. Berzhanir, I. A. (2022), Osoblyvosti orhanizatsii ta napriamy udoskonalennia obliku debitorskoi zaborhovanosti, *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, Vyd-vo Prykarpatskoho natsionalnogo universytetu imeni Vasylia Stefanyka, Ivano-Frankivsk, Vyp. 18, T. 2, s. 15-23.

13. Kravchenko, O. V. And Kobets, T. O. (2021), Orhanizatsiia obliku debitorskoi zaborhovanosti ta shliakhy yii vdoskonalennia, *Ekonomika ta suspilstvo*, vyp. 25, s. 1-5. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-58>.

14. Zhuravska, I. L. (2017), Oblik rozrakhunkiv z postachalnykamy ta pidriadnykamy, *Zbirnyk tez Zhytomyrskoho ahrarnoho universytetu*, № 4, s. 56-59.

15. Butko N. And Pohribniak V. (2020), Orhanizatsiia obliku debitorskoi zaborhovanosti v upravlinni pidpriemstvom, *Molodyi vchenyi*, № 12 (88), s. 110-114.

16. Kiurdzhyiev, A. S. And Ionin, Ye. Ye. (2018), Debtorska zaborhovanist pidpriemstva, *Visnyk studentskoho naukovoho tovarystva DonNU imeni Vasylia Stusa*, Tom I № 10, s. 164-169, available at: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/5633/5660>.

17. Stepanenko, O. I. And Dubovyk, M. F. (2022), Analiz debitorskoi zaborhovanosti, yii vplyv na finansovyi stan ta dilovu aktyvnist pidpriemstva, *Problemy systemnogo pidkhodu v ekonomitsi : zb. Nauk. Pr. / Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Nats. Aviats. Un-t, Vyd. Dim “Helvetyka”, Odesa*, vyp. 2, s. 116-125, available at: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/18efad67-a88a-47bf-95a5-4724a32a9353/content>.

18. Shyhun, M. M. And Mukhomor, H. V. (2023), Debtorska zaborhovanist: vyznannia ta otsinka za natsionalnymy y mizhnarodnymy standartamy, *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnogo universytetu. Ekonomichni nauky*, vyp. 72, s. 85-93. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2023-72>.

Стаття надійшла до редакції 03 квітня 2025 року